

Přednáška: Marek Jan Chodakiewicz: *Intermarium – koncepce politického uspořádání prostoru střední a východní Evropy*

Pořadatel: Ústav pro studium totalitních režimů

Datum a místo konání: 12. června 2013, Praha

Ústav pro studium totalitních režimů (dále jen ÚSTR) ve spolupráci s Polským institutem v Praze uspořádal ve středu 12. června 2013 přednášku profesora Marka Jana Chodakiewicze na téma *Intermarium – koncepce politického uspořádání prostoru střední a východní Evropy*.

Přednáška v polštině s příjemnými anglickými vstupy byla určena především pro zaměstnance ÚSTR a Archivu bezpečnostních složek. Mohli tak využít jedinečnou příležitost seznámit se s výjimečným pohledem na minulost, současnost a budoucnost pruhu evropského (vlastně zčásti euro-asijského) území mezi Baltským a Černým mořem (*Intermarium*). Přednášející vycházel z perspektivy pro hlavní proud úzce středoevropsky zaměřené historiografie nezvyklé, avšak o to více provokující k zamyšlení, kladoucí znepokojivé otázky.

Varšavský rodák, s široce rozprostřenými rodovými kořeny od českých předků po japonské, J. M. Chodakiewicz se etabloval ve Spojených státech amerických. Absolvoval Státní univerzitu v San Francisku a stal se doktorandem Kolumbijské univerzity. Posléze působil na University of Virginia v Charlottesville, profesury dosáhl v roce 2004, o rok dříve ho americký prezident George Walker Bush jmenoval do správní rady Muzea Holocaustu (United States Holocaust Memorial Museum). Vydal řadu úspěšných publikací zaměřených na dějiny střední Evropy a Polska v 19. a 20. století. Vybíral si při tom zejména tzv. bolavá historická témata: polsko-židovské vztahy (masakr v Jedwabném), dilemata polského domácího a zahraničního odboje, která po vtažení Polska do sovětské zónové zóny přešla v podobně těžké koncepční, politické a národnostní „potýkání se“ uvnitř polského, běloruského, litevského a ukrajinského exilu ve Spojených státech.

Leitmotivem přednášky byla myšlenka historické kooperace malých a středních národů *Intermaria* nebo lépe řečeno vyvažování jejich zájmů proti tlaku velmocí v různých obdobích počínaje raným středověkem po současnost s nastíněním možných výhledů do budoucna. Na tuto linii navazovala snaha pojmenovat mýty a předsudky působící ve vztahu k historii našeho severního souseda, podle nichž u něj panuje vypjatý nacionalismus, romantické, nerealistické hodnocení dějinných křížovatek, ztotožňování se výhradně s katolicismem, prosazování polského jazyka a kultury na úkor ostatních etnik formujících původní *Rzeczpospolitou*. Tuto jedinečnou šlechtickou republiku s tradičním důrazem na svobodu „pánů s erby“ (v kontrastu s evropským průměrem 1 až 5 % šlechty na vrcholku společenské pyramidy se uvádí až 15 %, šlo ovšem převážně o drobnou šlechtu typu „gentry“) naopak do značné míry charakterizovala tolerance, s níž přijímala různé skupiny značně kulturně a etnicky odlišné politické a náboženské emigrace. Přednášející v sobě nezapřel erudovaného politologa ovládajícího bravurním způsobem i kulturní historii a historii idejí, s lehkostí se pohyboval po minulosti i současnosti evropského kontinentu se všemi globálními souvislostmi.

Chodakiewicz byl místy až provokativně kritický ke všem oblíbeným klišé v polských i českých a slovenských dějinách 20. století. S ohledem na české publikum převažovala srovnání českého a polského přístupu k pokusům o zachování státnosti v krizových momentech. Několik vybraných příkladů snad postačí pro ilustraci: chvála pragmatismu Edvarda Beneše po Mnichovu (vnímáno pozitivně jako zachování existence malého národa za cenu pokoření se bez boje příliš silnému nepříteli) v kontrastu s polským zahájením předem ztraceného boje v situaci dočasně svorných odvěkých nepřátel Němců a Rusů (resp. Hitlerovy Německé říše a SSSR v roce 1939). V období mezi válkami akcentoval Chodakiewicz poměrně brzký ústup československé zahraniční politiky od veřejně deklarované podpory protibolševické „bílé“ emigrace (emigrace z řad intelektuálních elit byla ovšem potichu podporována delší dobu financováním školy a poskytováním existenčních příležitostí), diplomatické uznání SSSR a sblížovací pokusy, tedy snaha vyvážit hrozbu rychle se nacizujícího Německa. Zatímco na straně polské byla upřednostňována emigrace z důstojnických a obecně vojenských kruhů a současně vedena propagačně diverzní (s užitím agentů) kampaň zaměřená na povzbuzení národnosti SSSR k boji za vlastní nezávislost s cílem rozkládat příliš silného protivníka (tzv. politika „prométheismu“).

Varování před nekonceptní politikou Evropské unie tváří v tvář globálním bezpečnostním výzvám v kombinaci s poukazy na obtížně předvídatelnou politiku velkého východního souseda – ruského Putinova režimu a tamních vojenských kruhů vyústilo ve výzvu ke vzájemné podpoře států Intermaria. V kombinaci s osobitým a dynamickým přednesem prof. Chodakiewiczze vytvořily šíře a originální pojetí přednášky ideální prostor pro zamyšlení se nad řadou palčivých otázek. Na závěr si nezbývá než přát, aby se čtenáři dočkali překladů jeho knih a tvůrci zahraničně politických doktrín si k nim dokázali najít cestu.

◆ Markéta Doležalová